

Գրեցաւ զիր օրհնութեան բարձր հրամանի մեծի սուրբ աթոռոյս Էջմիածնի Ի թուականութեանս Հայոց մեծաց ԶՂ (1541) ամի, եւս առաւել հաստատութեան ձեռնագրեցաք մերով սովորական կարմիր ձեռնագրաւ ի փառս Քրիստոսի:

Գրիգոր (Ժ.) ծառայ ծառայիցն Աստուծոյ Յիսուսի Քրիստոսի շնորհօքն եւ ողորմութեամբ նորին կաթողիկոս ամենայն Հայոց եւ պատրիարք Վաղարշապատու սուրբ Էջմիածնի»:

(Հրտ. Շահխաթունեան, Ստորադրութիւն, Բ., էջ 308—313. Սմբատեան, Երնջակ, էջ 413—417:)

(Շարունակելի:)

Հ. Հ. ՈՍԿԵԱՆ

ԳՐԻԳՈՐԻ ՀԱՅ ՈՒՍՆՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

(Շարունակութիւն:)

Գ. ՄԻՒՍ ՀԱՅ ԳՐԻԳՈՐԵՆԵՆԵՐԸ
(ԲԵՐՈՎԲԵ ՊԱՏԿԱՆԵՆՆԵՐ, ԳԵՐՈՎ ԴՈՂՈՒՍԵՆՆԵՐ, ՊԵՏՐՈՍ ՄԻՄԷՆԵՆՆԵՐ ԵՒ ԱՅԼԻ)

Մեր խօսքը վերաբերում է ուրեմն, Սաշատուր Արովեանից զատ, Դորպատի համալսարանի արձանագրուած հայ ուսանողներին: Այլ եւ, Դորպատի համալսարան ասելով այս կապակցութեան մէջ հասկանում ենք նրա միայն գերմանական շրջանը, որ տեւեց մինչեւ 1889 թուականը, իսկ այնուհետեւ ռուսացման ենթարկուեցաւ: Առաջին՝ գերմանական շրջանին են այդ համալսարանը յաճախել ու իրենց բարձրագոյն ուսումը եւ Գերման-Եւրոպական կրթութիւնն առել արեւելահայ կեանքի ու գրականութեան ռազմիրաներից շատերը, իրենց գլուխ ունենալով Խաչատուր Արովեանը: Տեսանք՝ Դորպատի համալսարանի առաջին արձանագրուած հայ ուսանողն է եղած՝ Ստեփան Նազարեանց, Արովեանի դպրոցական ընկերը ու սրտակից բարեկամը: Այս եկել են մի շարք ուրիշներ, ոմանք՝ Արովեանի նախկին աշակերտներ: Արձանագրուած այդ հայ ուսանողների թիւը եղած է, Նազարեանցից սկսած, 1835—1889, քառասուն: Դրանց ամենի մասին աւելի կամ պակաս չափով նիւթեր կան պահուած Դորպատի համալսարանի

դիւանում¹⁸, բայց ո՛չ նաեւ, դժբախտաբար, ազատ ունկնդիրները: Այս էլ ասենք, որ 1889 թուականից յետոյ եւս, ուսական շրջանում, զբաղի թուով հայ ուսանողներ յաճախած են Դորպատի համալսարանը: Եւ սակայն, քիչ բացառութեամբ, դրանք աչքի ընկնող դեր չեն խաղացած հայ գրական կամ հանրային կեանքում: Մեզ հետաքրքրողը ուրեմն Դորպատի համալսարանի գերմանական շրջանն է:

1. Դորպատի համալսարանի արձանագրուած մէկ քառասնեակ հայ ուսանողներից (1835—1889 թ.) առաջինը՝ Ս. Նազարեանցի խօսքն արինք արդէն: Այժմ յիշատակենք միւսների անունները՝ ժամանակագրական կարգով: Նկատենք սկզբից, որ քառասուն հայ դորպատեանները ո՛չ ամենը աւարտել են համալսարանի այս կամ այն ճիւղը, շատերը միայն կարճ ժամանակ հետեւած են նրա դասընթացներին, յետոյ իրենց ուսումը շարունակած են այլ տեղ եւ կամ ընդհատել են այն: Հայ դորպատեաններից ոմանց անունները ծանօթ են ներկայ սերունդին եւս: Միւսները, մեծ մասով, դարձեալ ազգային-հանրային անուանի դործիչներ եղած են ժամանակին:

Ս. Նազարեանցից յետոյ, բաւական ժամանակ, ո՛չ մի հայ ուսանող չէ եղած Դորպատում: Հետեւում է՝

2. Բրիտապիոք Աւագեանց: Ծն. 9 Մայիսի 1815 թ. Նոր-Նախիջևան: Դորպատ է եկած Կադանի համալսարանի երրորդ կուրսից (երրորդ տարուան դասընթաց): 1844—1850 թ. յաճախած է Դորպատի համալսարանը որպէս բժշկութեան ուսանող: Աւարտական քննութիւն¹⁹ չէ տուած:

3. Գեորգ Ա. Բիւնեանց, Սաշատուր Արովեանի նախկին աշակերտ, նրա մտերիմ բարեկամներից մին: Ծն. 20 Յուլ. 1829 թ. Թիֆլիս: 1848—1852 թ. յաճախած է Դորպատի համալսարանը որպէս բնագիտութեան ուսանող: Աւարտական քննութիւն չէ տուած:

4. Գաբրիէլ Խառիսեան, Սաշ. Արովեանի աշակերտներից: Դպրոցական, գրական-դիտական եւ հանրային ծանօթ դործիչ:

¹⁸ Որոշ նիւթեր կան համալսարանի (Դորպատի) գործարանի քննութեանց ներկայացած Հայերի մասին եւս, որոնց անունները կը թուենք վերջը:
¹⁹ Համալ. Հանդ. Ամս., 1941, էջ 116, ծն. 16:

Ծն. 29 Փետր. 1831 թ. Թիֆլիս: Նախապէս աւարտած է Մոսկուայի Լազարեան ձեմարանը ու յաճախած այնտեղի համալսարանը (1847—1848), ապա, 1848—1851 թ., Դորպատի համալսարանը, հետեւելով քիմիաբանութեան ճիւղին: Տուել է աւարտական քննութիւն, ստացել վկայեալ ընթացաւարտի տիտղոս ու արժանացել «Ֆիզիկո-մաթեմատիկական Փակուլտետի կանդիդատ» աստիճանին:

5. Գրիգոր Աղափիրեանց, հետազային Էջմիածնի եպիսկոպոս: Ծն. 26 Յունիսի 1827 թ. Աստրախան: Դորպատ է եկած Մոսկուայի Լազարեան ձեմարանից: 1849—1851 թ. յաճախած է Դորպատի համալսարանը որպէս տնտեսական գիտութեանց ուսանող: Աւարտական քննութիւն չէ տուած:

6. Գեորգ (Եգոր) Միքիմանեանց: Ծն. 10 Սեպտ. 1831 թ. Թիֆլիս: Լազարեան ձեմարանից է եկած Դորպատ, ուր եւ 1849—1853 թ. եղած է տնտեսական գիտութեանց ուսանող: Աւարտական քննութիւն չէ տուած:

7. Համբարձում Փափագեանց: Ծն. 26 Հոկտ. 1830 թ. Կոստանդնուպոլիս: Դորպատ է եկած Լազարեան ձեմարանից: 1849—1851 թ. յաճախած է Դորպատի համալսարանը որպէս տնտեսական գիտութեանց ուսանող: Աւարտական քննութիւն չէ տուած:

8. Մարկիոն Ռոտինեանց: Բժիշկ: Ծն. 20 Դեկտ. 1830 թ. Թիֆլիս: Դորպատ է եկած Լազարեան ձեմարանից: 1850 թ. կէս տարի ուսած է բնագիտութիւն (Ֆիզիկ), այնուհետեւ, մինչեւ 1854 թ., բժշկութիւն: 1855 թ. ձեռք է բերած բժշկ. Դորպատի դիպլոմ:

9. Պետրոս Սիմեանեանց, հետազային հանրային-դպրոցական ծանօթ դէմք, խմբագիր «Մեղու Հայաստանի» օրաթերթի (Թիֆլիս): Ծն. 3 Դեկտ. 1830 թ. Նոր-Նախիջևան: Դորպատ է եկած Լազարեան ձեմարանից: 1851—1853 թ. յաճախած է Դորպատի համալսարանը որպէս տնտեսական գիտութեանց ուսանող: Աւարտական քննութիւն չէ տուած:

10. Քերովբէ Պատկանեան, հետազային ծանօթ հայագէտ եւ արեւելագէտ, ուսուցչապետ Պետերբուրգի համալսարանի: Ծն.

4 Մայիսի 1833 թ. Նոր-Նախիջևան: Դորպատ է եկած Լազարեան ձեմարանից: 1851—1852 թ. յաճախած է այնտեղի համալսարանը, հետեւելով տնտեսական գիտութեանց: Աւարտական քննութիւն չէ տուած (Դորպատում):

11. Միքայէլ Փրիդոնեանց: Ծն. 15 Մարտի 1829 թ. Թիֆլիս: Դորպատ եկած՝ Լազարեան ձեմարանից: 1851—1855 թ. յաճախած Դորպատի համալսարանը որպէս տնտեսական գիտութեանց ուսանող: Աւարտական քննութիւն չէ տուած:

12. Յակոբ Տէր-Միքայէլեանց: Ծն. 15 Հոկտ. 1829 թ. Թիֆլիս: Դորպատ եկած՝ Թիֆլիսի գիմնազիայից: 1851—1852 թ. յաճախած է Դորպատի համալսարանը որպէս տնտեսական գիտութեանց ուսանող: Աւարտական քննութիւն չէ տուած:

13. Գեորգ Դողոյսեանց, հեղինակը հանրաձանօթ «Միժեռնակ» երգի, որ գրուած է Դորպատում: Ինչպէս Ստեփան Նազարեանցի, այնպէս եւ Գեորգ Դողոյսեանցի մասին բաւական տեղեկութիւն է պահուած Դորպատի համալսարանի դիւանում, ուր երկու թղթածրար կան նրա անունով, մէկը համալսարանի Խորհուրդի եւ տեսչութեան, միւսը՝ Փակուլտետի գործերում: Այստեղ առաջ բերենք ամենակարեւոր տեղեկութիւնները Դողոյսեանցի ուսանողական կեանքից:

Դողոյսեանց ծնած է 18 Փետր. 1831 թ. Սիմֆերոպոլ (Ղրիմ): Աւարտած է Մոսկուայի Լազարեան ձեմարանը: 1852 թ. Յունուարին մտած է Դորպատի համալսարան: Նախ հետեւած է տնտեսական գիտութեանց (Ֆիզ. -մաթեմ. Փակ.), ապա, նոյն թուականի Յուլիսի սկսած՝ այսպէս կոչուած դիւանագիտական ուսմանց (Diplomatie) ճիւղին (իբարաբ. ֆակուլտետ): Ուսումն ընդհատած է 1855 թ. Դեկտ. 19ին. որոշ է՝ հիւանդութեան պատճառով: 1854 թ. Հոկտ. 8 թուականի բժշկական մի վկայաթուղթի մէջ կարդում ենք, որ Դողոյսեանց այդ թուականի առաջին կիսամեակի ընթացքում տառապել է աչքերի բորբոքումով. բժիշկը արդիւն է նրան աշխատանքը: Բայց եւ այնպէս, տեղեկանում ենք, Դողոյսեանց նոյն այդ 1854 թուականի Դեկտ. 7ին յաջողապէս տուել է աւարտական քննութեանց առաջին մասը: Յետոյ եւս տառապել է հիւանդութեամբ:

1858 թ. Դեկտ. 3ին Դոդոխեանց նորէն մտել է համալսարան (իրաւար. ֆակ.):
 1859 թ. Դեկտ. 11ին տուել է աւարտական քննութեանց երկրորդ մասը ու ձեռք բերել «գիւանադիտական ուսմանց վկայեալ ուսանող»ի աստիճան (die Würde eines graduierten Studenten der diplomatischen Wissenschaften), այդ մասին համալսարանից ստանալով համապատասխան վկայագիր, որի պատճէնը պահուած է իր թղթածրարում: Վերջինիս մէջ մնացած կան նաեւ ուրիշ գրութիւններ, զրանց թւում եւ մի նամակ՝ Ալաթիւն Աբիմեանցից, Ս. Պետերբուրգ, 20 Յունիսի 1852 թ. թուակիր, ուղղուած Գէորգ Դոդոխեանցին ու վերջինիս ուսումնական վ. Ասկարեանցին: Նամակը ունի յորդորական բնոյթ:

14. Իսահակ Տէր-Պետրոսեանց: Ծն. 10 Մարտի 1827 թ. Թիֆլիս: 1852 թ. Յունուար 19ին մտած է Դորպատի համալսարան որպէս տնտեսական գիտութեանց (Ֆիզ.-մաթեմ. ֆակ.): Մէկ եւ կէս տարի յետոյ փոխել է ուսման ճիւղը ու գրուել (Յունիս 1853 թ.) բժշկութեան ուսանող: 1856 թ. Հոկտեմբ. 16ին թողած է համալսարանը: Աւարտական քննութիւն չէ տուած:

15. Ալեքսանդր Ռոտինեանց: Ծն. 10 Դեկտեմբ. 1832 թ. Թիֆլիս: Մոսկուայի Լազարեան ճեմարանից է եկած Դորպատ, ուր եւ 1852 թ. Յունուարից մինչեւ 1855 թ. վերջը հետեւած է տնտեսական գիտութեանց (Ֆիզ.-մաթեմ. ֆակ.): Աւարտական քննութիւն տուած է եւ 1856 թ. Մայիս 10ին ստացած է վկայագիր, արժանանալով «կանդիդատ ֆիզիկո-մաթեմատիկական գիտութեանց»²⁰ տիտղոսին: Գրած ունի Յիշողութիւններ Դորպատի հայ ուսանողութեան մասին:

²⁰ Մինչեւ 1850 թ. Դորպատի համալսարանի փիլիսոփայական ֆակուլտետը ունէր հետեւեալ ենթաբաժինները. 1. փիլիսոփայական եւ մաթեմատ. գիտութեանց, 2. բնագիտական, 3. բանասիրական (ֆիլոլոգիական) - պատմական, 4. արհեստագիտական (տեխնոլոգիական) տնտեսական գիտութեանց ենթաբաժիններ: 1850 թ. փիլիսոփ. ֆակուլտետը բաժանուել է երկու ինքնուրոյն ֆակուլտետների. I. պատմա-բանասիրական եւ II. ֆիզիկո-մաթեմատ. ֆակուլտետներ: Իր հերթին՝ պատմա-բանասիրական ֆակուլտետը ունեցել է այնուհետեւ հետեւեալ երկու ենթաբաժինները. 1. փիլիսոփ.-մաթեմ. եւ 2. բանասիրական-պատմական, իսկ Ֆիզ.-մաթեմ. ֆակուլտետը՝ 1. բնական գիտութեանց եւ 2. արհեստագիտական (տեխնոլոգ.) տնտեսական ենթաբաժին:

16. Վահան Ասկարեանց: Ծն. 7 Նոյ. 1830 թ. Վաղարշապատ: Լազարեան ճեմարանից (աւարտած) եկած Դորպատ, 1853 թ. Յունուարին մտնելով տեղւոյն համալսարանի իրաւար. ֆակուլտետը եւ մինչեւ Յունիս հետեւելով դիւանագիտական ուսմանց: Այնուհետեւ, մինչեւ 1857 թ. Օգոստոս, հետեւած է տնտեսական գիտութեանց: Թղթերից երեւում է, որ աւարտական քննութիւն (տնտեսական գիտութեանց) տուած է (16 Դեկտ. 1857) եւ կանդիդատի աստիճան առած: Իր թղթածրարի մէջ չէ պահուած սակայն բուն իսկ վկայականի պատճէնը կամ ունի գրաւոր աշխատութիւն: Մեռած է Դորպատում (15 Յունուարի 1858 թ.) ու թաղուած նոյնտեղ:

17. Նիկողայոս Շարոյեանց: Ծն. 20 Մարտի 1833 թ. Թիֆլիս: Օգոստ. 1853 թ. մինչեւ Օգոստ. 1857 եղած է Դորպատի համալսարանի Ֆիզ.-մաթեմ. ֆակուլտետի ուսանող, հետեւելով տնտեսական գիտութեանց: Աւարտական քննութիւն տուած է, ստանալով 1858 թ. Յունուար 25 թուակիր աւարտման վկայագիր ու ձեռք բերելով «ֆիզիկո-մաթեմ. գիտութեանց վկայեալ ուսանող»ի տիտղոս:

18. Ֆիրգուլ Նազարբեգեանց: Ծն. 13 Փետր. 1832 թ. Թիֆլիս: Մոսկուայի Լազարեան ճեմարանից է եկած Դորպատ ու այնտեղի համալսարանում 1854 թ. Յունուար մինչեւ 1855 թ. Յունիս տնտեսական գիտութեանց հետեւած, իսկ Յուլ. 1855 մինչեւ Փետր. 1861 թ. (ընդհատումներով) - բժշկական գիտութեան: Մեռած է չուտով նոյնտեղ: Թղթերից երեւում է, որ Ֆ. Նազարբեգեանց թէեւ աւարտական քննութեանց մէկ մասն է միայն տուած եղել, բայց գիտուել է որպէս համալսարանի աւարտած:

19. Իշխան Միքայէլ Ամատունի: Ծն. 16 Հոկտ. 1834 թ. Թիֆլիս: Մոսկուայի համալսարանից է եկած Դորպատ, ուր եւ Յունուար 1856 մինչեւ Յունուար 1859 թ. (ընդհատումով հետեւած է դիւանագիտական ուսմանց (իրաւար. ֆակուլտետ): Աւարտական քննութիւն տուած է եւ 1859 թ. Մայիսին ստացած վկայագիր, արժանանա-

լով «կանդիդատ դիւանագիտական ուսմանց» տիտղոսին: Այդ նպատակով գրած է աշխատութիւն՝ «Օրդին Նաչչոկին, Ռուսաստանի ամենանշանաւոր գիւանադէտը 17րդ դարում» վերնագրով, որ ամփոփուած է 186 էջոց մի տետրակի մէջ ու պահուած է իր թղթածրարում:

20. Բաղդասար Սվէշնիկեանց: Ծն. 20 Յունուարի 1841 թ. Թիֆլիս: Օգոստոս 1860 թ. մինչեւ Յունիս 1861 թ. ուսած է Դորպատի համալսարանում, հետեւելով տնտեսական գիտութեանց: Աւարտական քննութիւն չէ տուած:

21. Մատթիաս Հախումեանց: Ծն. 16 Մայիսի 1841 թ. Շուշի: Օգոստոս 1860 թ. մինչեւ Յունիս 1861 թ. եղած է ուսանող Դորպատի համալսարանի, հետեւելով բնագիտութեան (Ֆիզիկ): Աւարտական քննութիւն չէ տուած Դորպատում:

22. Յովհաննէս Տէր-Միքայէլեանց: Ծն. 30 Յունուարի 1843 թ. Թիֆլիս: Օգոստոս 1860 թ. մինչեւ Սեպտ. 1861 թ. հետեւած է տնտեսական գիտութեանց Դորպատի համալսարանում: Աւարտական քննութիւն չէ տուած:

23. Գրիգոր Մարգարեանց: Ծն. 19 Յունիսի 1843 թ. Նուխի: Օգոստոս 1860 թ. մինչեւ Յունիս 1861 թ. ուսանող եղած է Դորպատում, հետեւելով տնտեսական²¹ (գիւղատնտեսական) գիտութեանց: Աւարտական քննութիւն չէ տուած:

24. Գուստաւ Բալանքարեանց: Ծն. 17 Յունուարի 1843 թ. Երեւան: Օգոստոս 1860 թ. մինչեւ Սեպտեմբեր 1861 թ. ուսած է Դորպատի համալսարանում, հետեւելով տնտեսական գիտութեանց: Աւարտական քննութիւն չէ տուած:

25. Ալեքսանդր Ղորղանեանց: Ծն. 24 Յունիսի 1842 թ. Թիֆլիս: Յունուար

²¹ Տնտեսական գիտութեանց մէջ էր մտնում եւ գիւղատնտեսութիւնը: Հայ ուսանողներից ոմանք հետեւած են մասնաւորապէս այդ՝ գիւղատնտեսական գիտութիւններին: Տնտեսական կամ՝ աւելի ճիշտը՝ գիւղատնտեսագիտական (կամերալ) ուսմանց հետեւող ուսանողները նախապատրաստուած էին առաւելագուստական-հանրային ծառայութեան մէջ մտնելու, որպէս մասնագետ:

1861 թ. մինչեւ Յունիս 1861 թ. եղած է ուսանող Դորպատի համալսարանի, հետեւելով տնտեսական (գիւղատնտեսական) գիտութեանց: Աւարտական քննութիւն տուած է յետոյ, ձեռք բերելով «կանդիդատ գիւղատնտեսական գիտութեանց տիտղոսը 41866 թ. Նոյ. 23):

26. Վարդան Արովեան, որդին Խաչատուր Արովեանի: Ծն. 31 Մայիսի 1840 թ. Թիֆլիս: Յունուար 1861 թ. մինչեւ Ապրիլ 1862 թ. ուսած է Դորպատի համալսարանում, հետեւելով տնտեսական գիտութեանց: Աւարտական քննութիւն չէ տուած: Քննուած է սակայն համալսարանում ու ձեռք բերած (1864 թ. Ապր. 29) ուսու լեզուի կրտսեր ուսուցչի վկայական: Եղած է սկիզբը ուսուցիչ Յալլին (Կոտոնիա), յետոյ Կովկաս տեղափոխուած է: Իր կեանքի վերջին տարիները ուսուցիչ էր էջմիածնի ճեմարանի դասարանական բաժնում: Մեռաւ ու թաղուեցաւ Վաղարշապատ (1896):

27. Միքայէլ Ղազարեանց: Ծն. 15 Յունիսի 1843 թ. Թիֆլիս: Փետր. 1861 թ. մինչեւ Մարտ 1866 թ. ուսանող Դորպատի համալսարանի եւ հետեւած տնտեսական (գիւղատնտես.) գիտութեանց: Աւարտական քննութիւն տուած է ու ձեռք բերած «կանդիդատ գիւղատնտեսական գիտութեանց» տիտղոսը (12 Սեպտ. 1867 թ.):

28. Յարութիւն (Արտեմ) Տէր-Յովակիմեանց: Ծն. 6 Նոյ. 1840 թ. Երեւան: Փետրուար 1861 թ. մինչեւ Նոյեմբեր նոյն թուականի եղած է ուսանող Դորպատի համալսարանի, հետեւելով տնտեսական (գիւղատնտես.) գիտութեանց: Աւարտական քննութիւն չէ տուած:

29. Լեւոն Տիգրանեանց: Ծն. 19 Նոյեմբեր 1842 թ. Երեւան: Ներկայացրել է Դորպատի գիմնազիայի հասունութեան վկայական (Reifezeugnis), Յունուար 1866 թ. մինչեւ Նոյեմբեր նոյն թուականի հետեւելով Դորպատի համալսարանի տնտեսական գիտութեանց: Ընդհատած է այդտեղ ուսումը եւ, ինչպէս երեւում է թղթերից, այնուհետեւ շարունակած է Պետերբուրգի բժշկավիրաբուժական Ակադեմիայում: 1870 թ.

Փետրուարին նորէն եկած է Դորպատ, ընդունուելով բժշկական Փակուլտետ: Ծարունակած է մինչեւ 1875 թ. Ապրիլ ամիսը, ձեռք բերելով բժիշկի տիպը: Հետագային երկար տարիներ զործել է որպէս բժիշկ: Ունի նաեւ գրած Յիշողութիւններ՝ Դորպատի համալսարանի հայ ուսանողութեան մասին:

30. Մովսէս Ազնաւուրեանց: Ծն. 1 Հոկտեմբեր 1841 թ. Ծամախի: Բողոքական: Յունուար 1870 թ. մինչեւ Մայիս 1871 թ. եղած է Դորպատի համալսարանի աստուածաբանական Փակուլտետի ուսանող: Աւարտական քննութիւն տուած է եւ 1871 թ. Հոկտեմբեր 18ին եւ ձեռք բերած «վկայեալ ուսանող աստուածաբանութեան» տիտղոսը:

31. Յովակիմ Զախովսապեանց: Ծն. 17 Օգոստ. 1841 թ. Բագու: Բողոքական: Յունուար 1870 թ. մինչեւ Մայիս 1871 թ. եղած է Դորպատի համալսարանի աստուածաբանական Փակուլտետի ուսանող: Աւարտական քննութիւն տուած է եւ 1871 թ. Մայիս 31ին ձեռք բերած «վկայեալ ուսանող աստուածաբանութեան» տիտղոսը:

32. Մկրտիչ (Նիկիտա) Էդիլիսանեանց: Ծն. 15 Յուլ. 1849 թ. Ասարախան: Դորպատ եկած է Պետերբուրգի բժշկա-վիրարութեան Ակադեմիայից: Հոկտ. 1870 թ. մինչեւ Հոկտեմբեր 1873 թ. եղած է Դորպատի համալսարանի բժշկական Փակուլտետի, իսկ 1876 թ. Օգոստ. 28ից մինչեւ նոյն տարուան Սեպտ. 1ը՝ իրաւագիտական Փակուլտետի ուսանող: Աւարտական քննութիւն չէ տուած:

33. Կարապետ Եակուբեանց: Ծն. 10 Յունուարի 1848 թ. Ղզար: Դորպատ է եկած Պետերբուրգի բժշկա-վիրարութեան Ակադեմիայից: 1871 թ. Յունուարից սկսած մինչեւ նոյն թուականի Սեպտեմբեր եղած է Դորպատի համալսարանի իրաւագիտական Փակուլտետի ուսանող: Ըստ երեւութիւն ուսումը շարունակած է Պետերբուրգի համալսարանում:

34. Կարապետ Էդիլիսանեանց: Ծն. 7 Փետր. 1852 թ. Ասարախան: 1872 թ. Օգոստոսին արձանագրուած է Դորպատի

համալսարանի իրաւագիտական Փակուլտետի ուսանող, մնալով այնտեղ ընդամէնը մի քանի օր: Ընդունելութեան համար համալսարանին ներկայացրած է Դորպատի գիմնազիայի հասունութեան վկայագիրը (Reifezeugnis կամ Maturitätszeugnis):

35. Միքայէլ Միքիմանեանց: Ծն. 10 Փետրուար 1853 թ. Թիֆլիս: Դորպատ է եկած, ըստ երեւութիւն, Լազարեան ձեմարանից: Թիֆլիսի գիմնազիայի վկայական է ներկայացրած ու 1874 թ. Օգոստոսից մինչեւ 1875 թ. Օգոստոս եղած է Դորպատի համալսարանի բժշկական Փակուլտետի ուսանող: Դորպատում քննութիւն չէ տուած:

36. Իսահակ Մայսուրեանց: Ծն. 22 Հոկտեմբեր 1854 թ.: Սովորած է Դորպատի գիմնազիայում ու աւարտած այն, ձեռք բերելով հասունութեան վկայական եւ այդ հիման վրայ ընդունուելով Դորպատի համալսարան, Յունուար 1875 թ.: Մէկ տարի քիմիաբանութիւն ուսանելուց յետոյ մտած է բժշկական Փակուլտետ, 1876 թ. Յունուարից սկսած մինչեւ 1882 թ. Սեպտեմբեր մնալով այդ բաժնի ուսանող: Գործերի մէջ թէեւ պարզ հետք չկայ այն մասին, որ նա իր աւարտական քննութիւնը Դորպատ տուած լինի, բայց որոշ պէտք է համարել այդ: Հետագային ծանօթ բժիշկ էր Թիֆլիսում, Սամսոն Մայսուրեանց անունով:

37. Սիմէոն Ծահ-Ազիզ: Ծն. 1853 թ., Ալեքսանդրապոլ: Նախապէս սովորած է Երևանի թեմական դպրոցում ու աւարտած այն: 1877 թ. Յունուարից մինչեւ Յունիս եղած է Դորպատի համալսարանի իրաւագիտական Փակուլտետի ուսանող: Աւարտական քննութիւն չէ տուած:

38. Պողոս Ալիփեանց: Ծն. 3 Օգոստոս 1862 թ. Գանձակ: Կազանի համալսարանից է եկած Դորպատ, ուր ուսած է մաթեմատիկ, շատ կարճ ժամանակ միայն, Սեպտ. 1887: Աւարտական քննութիւն չէ տուած: Album Academicumի մէջ նշանակուած է՝ թէ համալսարանից ելած է (պաշտօնապէս) 1894ին միայն:

39. Փարսաքան Տէր-Մովսէսեանց, հետագային մագիստրոս Մեսրոպ արքեպիսկո-

պոս, միարան էջմիածնի: Ծն. 7 Մայիսի 1864 թ. Շիկահող (Զանգեզուր): Դորպատի համալսարան է ընդունուած Ռեւալի (Էստոնիա) գիմնազիայի աւարտական վկայականի հիման վրայ: 1888 թ. Յունուարից սկսած մինչեւ 1891 թ. Դեկտ. եղած է ուսանող Դորպատի համալսարանի պատմա-բանասիրական Փակուլտետի: Աւարտական քննութիւն տուած է այդտեղ եւ ստացած ոսկէ մետալ: Ներկայացրած է գիտական աշխատութիւն Արգոնաւորդներէ արշաւանքի մասին ու ձեռք բերած «կանդիդատ դասական հին բանասիրութեան» տիտղոսը:

40. Լեւոն Օհանջանեանց: Ծն. 1 Դեկտ. 1864 թ. Ախալքալաք քաղաքում: Դորպատ եկած է Խարկովի համալսարանից: Օգոստոս 1888 մինչեւ Մարտ 1890 եւ այնուհետեւ (ընդհատուածով) Սեպտեմբեր 1891 մինչեւ Դեկտեմբեր 1896 եղած է Դորպատի համալսարանի բժշկական Փակուլտետի ուսանող, աւարտելով այդտեղ իր ուսումը:

Առաջ բերենք այժմ ցանկը այն հայ երկտասարդների, որոնք իրենց համալսարանական ուսումը թէեւ Դորպատում չեն առած, այլ ուրիշ տեղեր, եւ սակայն՝ էֆստերն կերպով աւարտական քննութիւն են տուած Դորպատի համալսարանում ու ձեռք բերած այդ մասին համապատասխան վկայագիր:

1. Աւետիք (Արտեմ) Թամաշեանց: Նախապէս ուսանող է եղած Պետերբուրգի համալսարանում, իսկ յետոյ՝ Մոսկուայի: Դորպատի համալսարանի Փիլիզո-մաթեմատ. Փակուլտետում տուած է աւարտական քննութիւն եւ 1868 թ. Հոկտ. 8ին ձեռք բերած «կանդիդատ գիւղատնտեսութեան» տիտղոսը:

2. Անդրէաս Արծրունի, եղբայրը «Մշակ» խմբագիր Գրիգոր Արծրունիի: Ծն. 27 Նոյ. 1847 թ. Աւարտած Թիֆլիսի գիմնազիան, 1864—1866 թ. ուսած Պետերբուրգի համալսարանում (Փիլիզո-մաթեմ. Փակուլտետ), յետոյ մէկ տարի՝ Վենետիկի միթիթարեանց քով հայերէնի պարապած: 1868—1873 թ. յաճախած է գերման համալսարաններ, հետեւելով բնագիտական ուսմանց: 1870 թ.

ստացած է դոկտորական աստիճան Հայդելբերգի համալսարանից: 1873 թ. ներկայացած է Դորպատի համալսարան, քննութեամբ ձեռք բերելու համար հանքաբանութեան մագիստրոսի կոչումը: Թղթերից երեւում է, որ առաջին փորձից յետոյ՝ յետ է կեցել վերջնական քննութիւնից: Անդրէաս Արծրունին հետագային ուսուցչապետի պաշտօն է վարել Ալիսէնի (Գերմանիա) տեխնիկական բարձրագոյն վարժարանում:

3. Միսա Մկրտչեանց: Ծն. 11 Հոկտ. 1843 թ. Վերին-Ազուլիս: Բժշկութիւն ուսած Գերմանիայում: 1874 թ. Dr. med. Բերլինի համալսարանի: 1875 թ. Հոկտեմբերին Դորպատի համալսարանում տալով պահանջուած քննութիւնը ու ներկայացնելով գրաւոր աշխատանքներ՝ ձեռք է բերած «բժշկի իրաւունքներ»:

4. Պետրոս Արդուրիսկի-Գոգորուկով: Ծն. 1850 թ. Թիֆլիս: Աւարտած է տեղւոյն գիմնազիան եւ 1871—1877 թ. բժշկութիւն ուսած Գերմանիոյ համալսարաններում: Dr. med. Հալէի համալսարանի (1877 թ.): Դորպատի համալսարանում նա տուած է իր բժշկական աւարտական քննութեանց առաջին մասը: Ուրիշ վկայութիւններ չկան:

5. Յակոբ Ադամեանց: Բժշկութիւն ուսած Գերմանիայում: Dr. med. Ենայի (Jena) համալսարանի: Դորպատի համալսարանում տուած է (Օգոստ. 1880 թ.) բժշկական աւարտական քննութեանց առաջին մասը: Ուրիշ վկայութիւններ չկան:

6. Գրիգոր Տէր-Գրիգորեանց: Աստրախանցի: 1872 թ. աւարտած է Պետերբուրգի բժշկա-վիրարութեան Ակադեմիան: 1882 թ. Դորպատի համալսարանում տուած է բժշկական աւարտական քննութեանց երկրորդ մասը, 1883 թ. ներկայացնելով գրաւոր շարադրութիւն (գիտերտացիա): Ստացած է այդտեղ medicinae doctoris, բժշկութեան դոկտոր տիտղոսը:

7. Սրապիոն Աստուածաւորեան: Նոր-Նախիջևանցի: Ուսած է Գերմանիայում: 1885 թ. Dr. med. chir. Ենայի համալսար-

րանի: 1889 թ. Դորպատի համալսարանում սուած է բժշկական ակադեմիան քննութեանց երկրորդ մասը, ներկայացնելով գրաւոր աշխատութիւններ: 1889 թ. Մայիս 22ին Դորպատի համալսարանից ստացած է բժշկի կոչում եւ աստիճան ու համապատասխան վկայագիր:

Թուենք նաեւ Դորպատի գիմնազիայի (գերմանական) հայ աշակերտների անունները (1833—1879 թ.):

1. Ասացինք արդէն, որ Ստեփանոս Նազարեան սովորած է այնտեղ, 1833/34 թ. լինելով երրորդ դասարանի (tertia) աշակերտ (վերէն հաշուելով):

2. Ղազար Ղազարեանց, Թիֆլիսեցի: 1852/53 թ. եղած է երրորդ դասարանի աշակերտ:

3. Ֆրիդրիխ (Եսայի) Նազարեանց (Նազարով), ծնած Կազան: Որդին Ստեփան Նազարեանցի: 1857—1859 թ. սովորած է Դորպատի գիմնազիայում, լինելով է.—Դ. դասարանների աշակերտ:

4. Յովհաննէս (Իվան) Գալանքարեանց, ծնած Ղզար: 1860—1861 թ. եղած է աշակերտ Դորպատի գիմնազիայի:

5. Իսահակ Մայսուրեանց, Թիֆլիսեցի: 1870—1874 թ. եղած է Դորպատի գիմնազիայի Դ.—Ա. դասարանների աշակերտ: Աւարտելուց յետոյ յաճախած է, տեսանք արդէն, Դորպատի համալսարան:

6. Կոստանդին Ասիլեանց, Երեւանցի: 1873—1874 թ. եղած է Դորպատի գիմնազիոնի աշակերտ (է.—Ձ. դաս.):

7. Ալեքսանդր Մայսուրեանց, Թիֆլիսեցի: 1877 թ. մտած է է. դասարան:

Ապա, Դորպատի գիմնազիոնի աշակերտների ցանկի մէջ չեն մտած անունները երկու Հայերի, որոնք ձեռք են բերած — ըստ երեւութիւն էֆտերն քննութիւն տալով — այդ վարժարանի հասունութեան վկայագիր ու այդ հիման վրայ էլ ընդունուած համալսարան: Դրանք են՝

8. Լեւոն Տիգրանեանց, որ գիմնազիայի (Դորպատ) հասունութեան վկայագիր ձեռք է բերած 1865 թ.

9. Կարապետ Էդիլիսանեանց, որ նոյն գիմնազիայի հասունութեան վկայագիր ձեռք է բերած 1872 թ.: Երկուքի մասին արդէն խօսք եղաւ վերը, ի շարս հայ դորպատեանների:

Ի վերջոյ յիշատակենք անունները երկու Հայորդիների, որոնք եղած են սաներ Դորպատի Ուսուցչական Սեմինարի (հիմնուած 1828 թ. եւ փակուած 1889 թ.): Ինչպէս Դորպատի համալսարանը եւ գիմնազիան, այդպէս եւ Ուսուցչական Սեմինարը²² եղած է զուտ գերմանական հիմնարկութիւն:

Ենթադրելով թէ Խաչատուր Արովեան գուցէ ա՛յդտեղ է յաճախել ու այդ իսկ պատճառով նրա անունը Ուսուցչական Սեմինարի սաների ցանկի մէջ որոնելով, բայց չգտնելով, ես հանդիպեցի այնտեղ երկու ուրիշ Հայ անունների՝ մինչ այն ինձ բոլորովին անյայտ: Ահա դրանք.

1. Էմմանուէլ Փիրբուղապեանց: Ծն. 1846 թ. Շամախի մօտ գտնուող Զերդերան գիւղում: Մէկ տարի միայն յաճախած է Ուսուցչական Սեմինարը, 1866/67 թ.: Տուած է քննութիւն ու ձեռք բերած ուսուցչի վկայական:

2. Իսրայէլ Մարկոսեանց: Ծն. 1862 թ. Շամախի: Աշակերտած է Դորպատի Ուսուցչական Սեմինարում 1884/1885 թուին: Քննութիւն չէ տուած:

(վերջ:)

ԳԿՏ. Ա. ԱՐԵՂԵԱՆ

²² Պէտք չէ շփոթել այս դպրոցը՝ Դորպատի Ուսուցչական Սեմինարը՝ նոյն տեղի համալսարանին կից 1803 թ. հիմնուած «Ընդհանուր Ուսուցչական Ինստիտուտ»ի հետ, որ իր գոյութեան երկրորդ շրջանում (1821 թ. յետոյ) վերակոչուել է «Մանկավարժական-Ինստիտուտական Սեմինար» ու փակուել 1856 թ.: Վերջին անբաժան մաս է կազմել համալսարանի, ունեցել է գիշերօթիկ ուսանողներ Դորպատի համալսարանից եւ վերջինիս պրոֆեսորներից բաղկացած մի տեսչութիւն է վարել այն: Գիշերօթիկ ուսանողները, պետական թշակառուներ, նախապատրաստուել են միջնակարգ վարժարանների ուսուցչութեան եւ կամ մանկավարժական բարձր պաշտօնների համար: Ուսուցչական Սեմինարը սովորական վարժապետանոց է եղել, միջնակարգ տիպի դպրոց, եւ նպատակ է ունեցել ուսուցիչներ պատրաստելու ժողովրդական վարժարանների համար:

